

Biskop Atle Sommerfeldt:

Forventninger til Fellestrådene fra biskopen.

Åpningshilsen KAs Storkommunekonferanse 4.6.2012, justert etter fremføring og spørsmålsrunde.

La meg først få takke for invitasjonen og ønske dere velkommen til Norges største bispedømme som er det eneste bispedømmet med mer enn 500.000 medlemmer!. La meg presisere at temaet er gitt meg, og at det like gjerne kunne vært relevant å hatt et foredrag om Fellestrådernes forventninger til biskopen – jeg tar gjerne imot invitasjon til å respondere på et slikt innlegg ved neste anledning.

Dernest vil jeg understreke at mine refleksjoner er uferdige. Noe skyldes at jeg er ny som biskop, men noe skyldes også at jeg står i tradisjonen til min gamle sosiologilærer Thomas Mathiesen som kalte sitt bidrag til en politisk aksjonsteori for Det uferdige. "Det betyr at ethvert forsøk på å endre gjeldende ordning til noe helt ferdig utformet er dømt til å mislykkes: I selve ferdiggjøringen ligger en tilbakevending til det gamle". Jeg tror vi må erkjenne at utviklingsarbeidet i Den norske kirke må tåle uferdige refleksjoner som egger til motsigelser og samtaler. Det betyr ikke at vi skal skygge unna de vanskelige diskusjonene, modellene og uløste spenninger, en legitimering av utydelighet eller en kritikk av velutredede forslag som f.eks. det Bakkevig 3 har gitt oss. Tvertom! Forhåpentligvis vil de følgende refleksjoner stimulere til nye refleksjoner slik at vi sammen kan forme Den norske kirke i vår generasjon.

1. Kirkens oppdrag

Den norske kirke finnes fordi Den treenige Gud har innstiftet et fellesskap av mennesker som utgjør den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus sin kropp i verden, eller samfunnet som vi vil si i dag. Vi er sendt til samfunnet vi lever i for å virkeliggjøre de to misjonsbefalingene vi er gitt, i Matt 28.18-20 og Luk.4.18-19 og som er reflektert i Den norske kirkes visjon om å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke:

- bekjenne Den treenige Guds navn offentlig og tilgjengelig,
- invitere alle mennesker til dåp i Faderen, Sønnen og Den hellige Ånds navn og
- lære dem å holde alt det Jesus har befalt oss, som er
- å tjene sultne, nakne, fremmede, fanger, syke og tørste og hele skaperverket for frigjøring, myndiggjøring, forsoning, rettferdighet og fred og å
- feire Guds store gjestebud i nadverden

Dette gjør vi som en åpen og inkluderende folkekirke i Norge og som en del av det globale, kirkelige fellesskap.

Å være kirke er å være del av en organisasjon som er synlig tilstede i samfunnet. I kirkens historie har vi sett forsøk på å skape en organisering av kirken som en guddommelig størrelse. Både i ortodoks, romersk-katolsk, reformert og karismatisk tradisjon er det sterke tendenser til å gjøre kirkens organisasjonsstruktur guddommelig. Jeg mener at det er den lutherske reformasjonens store fortjeneste at den ikke tenker slik om kirkeorganisasjonen, men lar denne være en struktur som skal tjene kirkens guddommelige oppdrag i det samfunnet og den tiden kirken lever i.

Kirkens organisering betyr fordeling av ansvar og myndighet til beslutninger, forvaltning av ressurser innenfor økonomi, infrastruktur og personell og definering av ulike roller og tjenester.

Utføringen av kirkens oppdrag kan ikke gjøres uten en organisasjonsstruktur, og en kirkelig organsering som ikke er satt opp for å tjene oppdraget, er ikke lenger en kirkelig struktur. Men det betyr samtidig at kirken må være to-språklig i den forstand at den må gi rom for et språk som uttrykker et guddommelige oppdrag i tråd med Skrift og bekjennelse, og samtidig med et økonomisk-organisatorisk språk i tråd med den samfunnskontekst kirken lever i. Utfordringen er å sikre kommunikasjon mellom språkene og sørge for gjensidig anerkjennelse av språkenes legitime nødvendighet for å utøve kirkens oppdrag i samfunnet.

Det er i dette lys paragraf 1 i Loven om Den norske kirke må sees og som vi alle er forpliktet på: "Formålet med loven er å legge forholdene til rette for et aktivt engasjement og en stadig fornyelse i den evangelisk lutherske folkekirke i Norge".

Fellesrådets virksomhet er som vi alle vet å

- ivareta administrative og økonomiske oppgaver på vegne av sognene,
- utarbeide mål og planer for den kirkelige virksomhet i kommunen,
- fremme samarbeidet mellom menighetsrådene og
- ivareta soknenes interesser i forhold til kommunen.

Den kirkelige virksomheten i kommunen ledes av menighetsrådene som "skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige livet i soknet". Slik forankres Fellesrådene sentralt i kirkens to-språklig i lovformuleringenes språk og plasseres som et ledende integreringssted for denne..

Min første forventning til Fellesrådene er at de går inn i rollen som kirkelige ledere og derfor aksepterer og behersker kirkens to språk.

2. Kirkens styringsstruktur.

Den norske kirke har i likhet med de fleste kirker valgt en todelt struktur i styringen.

- Det ene elementet er hele Guds døpte folks deltagelse i beslutningene om oppdragets utføring. Kirkeloven legger derfor til rette for menighetsmøter for alle medlemmer, og arenaer der valgte representanter for hele Guds folk deltar i beslutningene på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
- Det andre elementet er vigslede medarbeidere som ved sin vigsling har akseptert en livslang forpliktelse til å leve og lære i tråd med Den norske kirkes bekjennelse og utøve de tjenester som konstituerer kirken: forvaltningen av Ord og Sakrament i forkynnelse, dåp og nadverd, opplæring, lovsang og nestekjærlighet.

Mens de valgte representantene primært står til ansvar for dem som har valgt dem,, står de vigslede medarbeiderne personlig til ansvar for kirkens oppdrag gitt menigheten utenfra, beskrevet i Skrift og bekjennelse og forvaltet av biskop og Kirkemøte..

Disse to elementene danner sammen Menighetsråd, Fellesråd, Bispedømmeråd og Kirkemøte. Derfor oppnevner biskopen ett medlem i Fellesrådet, derfor er vigslede medarbeidere representert i kraft av vigslingen i alle de andre rådene. Slik sikrer kirken

både deltagelse fra hele Guds folk og den forpliktelsen vi har som fellesskap overfor Guds oppdrag og sendelse. Dette betyr både at de demokratisk valgte også er ansvarlig for at kirkens oppdrag skjer i lojalitet til Skrift og bekjennelse, og at de vigslede medarbeiderne er forpliktet på Rådenes beslutning og ledelser.

Den økumeniske kirke har mange ulike løsninger på hvordan forholdet mellom disse to elementene skal vektas. Kirkens historie og vår egen kjennskap til Den norske kirke gir oss rikelig anledning til å tegne konfliktbilder mellom disse to elementene. For en luthersk kirke er vektingen et hensiktsmessighetsspørsmål, men det tilhører kirkens grunnlag at begge styringselementer må være tilstede.

I dagens kirkelige situasjon der vi skal gjennomføre de største endringer i kirkens liv på 500 år, må vi alle søke å skape klima for samhandling og samtale. Ingen struktur kan løse samhandlingsutfordringene hvis ikke vi som kirkelige ledere vil det og føler oss forpliktet på det. Men vi har ikke noe valg, vi er dømt til å lykkes.

Min andre forventning til Fellesrådene er at de virkeliggjør samhandling mellom de to elementene i sin sammensetning slik at vi får dynamiske samtaler og utviklingsprosesser.

3. Biskopens tjeneste

Biskopens tjeneste er fastlagt i tjenesteordningen for biskoper som igjen vedtas av Den norske kirkes øverste organ, hittil Kongen og i fremtiden naturlig av Kirkemøtet.

§ 1 i tjenesteordningen fastslår at kjernen i biskopens tjeneste er å **forkynne** evangeliet og forvalte sakramentene, myndighet til å **vigsle** medarbeidere og utøve **tilsynsansvaret** på vegne av hele kirken og av hele kirkens virksomhet i den geografiske regionen biskopen er innsatt i.

Tilsynet består i **læreansvar** både for alle vigslede medarbeidere og **de kirkelige rådene** i bispedømmet, ansvar for **enheten** i Guds kirke og å " **rettlede og oppmuntre** bispedømmets menigheter, **kirkelige tilsatte og øvrige medarbeidere**". For å ivareta dette tilsynsansvaret kan biskopen gi råd og veiledning, men også bindende pålegg. Videre skal biskopen se til at prestene og andre som er vigslet til tjeneste i kirken virker og lever i samsvar med vigslingens formaning og løfte".

I §2 gis biskopen ansvaret som den øverste leder av prestatjenesten i bispedømmet, sørge for nødvendig samordning med de kirkelige rådenes virksomhet og forpliktes på mål og strategier fastsatt av Den norske kirke.

Det er med grunnlag i denne paragrafen biskopens arbeidsgiverfunksjoner, delegert fra staten for de prestene som er statstjenestemenn, forankres. Personlig mener jeg at spørsmålet om biskopens arbeidsgiverfunksjoner har fått alt for stor vekt. Som tidligere arbeidsgiver for mange hundre ansatte i 17 år, har jeg lært to ting:

- Utøvelse av arbeidsgiveransvaret er krevende og krever stor profesjonalitet
- Utvikling, god arbeidsmiljø og realisering av oppdraget i en kunnskaps- og kompetanseorganisasjon som også Den norske kirke er, avhenger selvfølgelig av god utøvelse av arbeidsgiveransvaret, men det er ikke det viktigste.
- Så langt er det også min oppfatning at det er uheldig at biskopen har arbeidsgiveransvaret for en gruppe av kirkens ansatte fordi det er vanskelig å forene med biskopens ansvar for kirkens enhet.. Dette forsterkes av at dagens system også setter skille mellom de vigslede medarbeiderne.
- Så langt mener jeg også at dette ansvaret lett kan komme i konflikt med tilsynsansvaret, feks i en arbeidskonflikt.

Jeg mener det er langt viktigere at vi diskuterer hvordan biskopens tilsynsansvar skal utformes konkret, ikke minst i forhold til rådene, alle medarbeidere og frivillige.

Hvis arbeidsgiveransvaret ligger i Rådene, må tilsynsansvaret utøves slik at linjen respekteres og samtidig har reelt innhold. For å klare dette, må vi se langt mer til kunnskap og kompetanseorganisasjonenes matriseorganisering og mindre til den tradisjonelle linjeorganisasjonen i offentlig forvaltning. Eller for å være helt presis: forvaltningen av ressurser må primært skje i en linjeorganisering med tydelig ansvar, men bruken av ressursene og utviklingen av oppdragsutførelsen kan skje i matrise med samhandling på kryss og tvers.

Så langt dette punktet, her er det mye morsomt å arbeide med!

Min **tredje forventning** til Fellesrådene er at de er med på dette utviklingsarbeidet og bidrar til å løfte den opp av snevre posisjonsdebatter.

Tilsynsbegrepet gir en kraftig smak av pålegg, kontroll og godkjenninger. Det hører uten tvil med til tilsynet, og det er nødvendig at beslutninger fattet lokalt skjer innenfor rammer og reguleringer som Den norske kirke har fastsatt. Det er en viktig side av kirkens enhet at vi faktisk er én nasjonal kirke som ikke bare er samling av selvstendige enkeltmenigheter. Vi døpes inn i menigheten lokalt og blir da medlem i den universelle kirke som har konkrete uttrykk regional, nasjonalt og globalt og som er noe langt mer enn støttefunksjoner for lokalmenigheten..

Men jeg ser at tilsynet, forstått som å oppmuntre til at kirkens oppdrag i Borg leves og ordnes på en god måte, må ha en langt kraftigere smak av proaktiv stimulering som fremelsker samhandling for offensiv tilstedeværelse i samfunnet og forsvarlig forvaltning av ressursene våre

I Borg bispedømme er det behov for en arena der vi på tvers av linjer og myndighet, drøfter strategi og skaper horisontale nettverk med "allianser av de villige" på utvalgte tema først og fremst generert lokalt og gjerne i grensesnittet mot sentralt vedtatte overordnede strategier og posisjoner.

Jeg har valgt å kalle denne arenaen Biskopens Rådslag og det første rådslaget finner sted førstkommande onsdag om kirkebygging - et tema som er svært aktuelt i mange menigheter i Borg. Rådslaget skal bestå av personer med kompetanse, behov og beslutningsmyndighet. Det skal ikke lage vedtak, men forhåpentligvis bidra til bedre beslutninger og strategier lokalt og regionalt, inkludert der biskopen er gitt myndighet til beslutninger. Så må slike Rådslag nøye tilordnes Bispedømmerådets virksomhet og arbeid, slik jeg er forpliktet til.

Min **fjerde forventning** er derfor at Fellesrådet og deres daglige leder engasjerer seg i slike samhandlingsarenaer regionalt både ved å melde inn behov og delta der dette er relevant. Det innebærer å styrke Fellesrådenes bevissthet om å tilhøre et bispedømme og ikke bare se seg som en lokal organisasjon. Å være lokal leder i kirken innebærer å være en del av et større fellesskap.

Den organisatoriske svakheten som ligger i den manglende sammenhengen mellom Fellesråd og bispedømmeråd, endrer ikke dette faktum. I dag representerer biskopens utnevning av en prost/prest til Fellesrådet en slik linje, men den er for tynn, og dessuten forstår jeg at det i kirken ikke er selvsagt at den som oppnevnes til et verv er ansvarlig overfor den instans som oppnevnte vedkommende. I Borg vil det i alle fall være slik at prostene vil informere biskopen om Fellesrådenes virksomhet og ved behov drøfte dette med biskopen.

4. Kirken i samfunnet.

§ 27 i Tjenesteordning for biskoper gir biskopen mandat til "å ta opp saker som gjelder forhold innen bispedømmet, Den norske kirke eller samfunnet ellers". Fellesrådene er ansvarlig for å ivareta soknenes interesser i forhold til kommunene. Hovedvekten på Fellesrådenes ansvar er å sørge for at kommunene oppfyller sine forpliktelser i forhold til kirken og menighetene. På dette punktet har Fellesråd og biskop behov for mye samhandling og biskopen kan forsterke FRs posisjon og arbeid.. Dette blir ikke mindre viktig i årene fremover.

Men jeg vil løfte frem en litt annen side ved dette som vi gjerne kan beskrive **som kirkens samfunnskontakt**, i kommunene ved Fellesrådet, interkommunalt og på fylkesnivå hos prost, bispedømmeråd og biskop.

Vi har ansvar for å utføre kirkens oppdrag i samfunnet. Forankret i vår identitet, kan dette gjøres ved at vi i dialog med kommunen finner frem til oppgaver og sektorer der kommunene gjennom sine planer og forpliktelser trenger vår tjeneste. De vil kalle det tjenesteyting, vi vil kalle det mulighet til å utøve vår tjeneste i lokalsamfunnet.

Jeg har en fornemmelse at vi må endre vår kultur i en retning der vi heller enn å fokusere ensidig på hva kommunen må og bør gjøre for kirken, fokuserer på hva kirken kan gjøre for kommunen. Da må vi nok endre strategier og øke antallet dialogarenaer med kommunens administrasjon og politiske aktører. Men det vil uten tvil styrke utførelsen av kirkens oppdrag i lokalsamfunnet. Mye av dette vil hos oss kalles diakoni og her kan Fellesrådene med frimodighet kalle på de spesialiserte, diakonale organisasjonene Den norske kirke holder seg med. I en tid der styringen av kommunale tjenester ofte vil kreve lojalitet av de kommunalt ansatte, er behovet for en aktør som kan kritisk overvåke situasjonen for marginaliserte og utsatte grupper i lokalsamfunnet basert på konkret arbeid, svært viktig. En forståelse med politiske myndigheter om en slik rolle for kirken, må kanskje arbeides fram, men er selvfølgelig helt nødvendig for at vår tjeneste skal beholde sin integritet.

Av og til har jeg en opplevelse av at den kirkelige retorikk omkring staten og kommunen lider av to svakheter: For det første tales det om kommune og stat som om vi lever i bibelens før-demokratiske statskikk. Kommunenes politiske ledelse med tilhørende administrasjon er valgt av befolkningen i lokalsamfunnet og uttrykker derfor denne befolkningens demokratiske prioriteringer. Det er derfor helt naturlig at vi som kirke aksepterer dette som legitime prioriteringer som vi som lokalsamfunnets største og viktigste omsorgsaktør ved siden av de direkte kommunale virksomhetene, bør og må bidra til å realisere. For det andre synes jeg å gjenkjenne reminisenser av den lutherske teologiens største svakhet, nemlig dens tendens til å tenke stat og kirke i to uavhengige rom. Tradisjonelt ga dette seg utslag i et ukritisk forhold til enevoldsherskeren og senere statsmakter, i nyere tid i en retorikk som ser kirkelig uavhengighet av stat og kommune som et adelsmerke og egentlig et kjennemerke på en sann kirke. I tillegg til at denne to-romstenkningen fikk et banesår av Den norske kirke med bekjennesskriftet Kirkens Grunn i 1942, og ble avvist på 1970-tallet i sin nyere form, er det også umulig å tenke slik så lenge Den norske kirke både legalt og reelt er en faktisk folkekirke i Norge. For en kirke som har 80% av befolkningen i lokalsamfunnet som medlemmer og utøver pastorale tjenester til langt mer enn 90% av befolkningen, er det en umulig konstruksjon å se kirkens uavhengighet av folkevalgte organer som et særlig relevant kjennemerke.. Den norske kirke lever ikke, som enkelte hevder, i en før-konstantinsk epoke som en forfulgt minoritet uten

innflytelse på samfunnsutviklingen og med oldkirkens menighetstruktur som ideal. Da kan vi heller ikke legge strategier som gjenspeiler en slik virkelighetsforståelse.

Mye kan tyde på at vi på samme måte som vi organiserer Den norske kirke nasjonalt og regional etter statens organisasjonsinndeling, bør vi la kommunene og deres struktur være avgjørende for vår organisering. Dette utelukker ikke inter-kommunal organisering så lenge den kirkelige strukturen samsvarer med denne, eller bydeler i de store byene. I denne sammenheng er mitt enkle poeng at det ikke er mer teologisk illegitimt å la den statlige organiseringen sette normen lokalt enn det er regional og nasjonalt.

Min femte forventning til Fellesrådene er at de aktivt legger tilrette for en proaktiv samhandling med kommunene for å realisere felles mål..

5. Å møte en nådig Gud.

Kirkemøtet sluttet seg i 2004 til Gunnar Stålsetts pregnante setning: " Veien til en nådig Gud går for mange i vår tid gjennom møtet med en nådig kirke". Det er vårt felles ansvar å sørge for dette. Det betyr samarbeid om dannelse av våre medarbeidere på alle steder og alle nivåer slik at de ser at deres faglighet og kompetanse uttrykkes ved at de møter mennesker slik Jesus møtte dem: med nåde, gjesfrihet og raushet.

Det betyr også at vi sørger for at de 9 millioner besøkende i våre kirker i løpet av ett år i tillegg kommer et ukjent antall på gravstedene, møter en nådig kirke. Kirkerommet er et sted for å søke livstolkning og livshjelp i hverdagen, i dyp sorg og høystemt glede. Det er byggetil kirkens sentrale felleskaps handlinger i dåp, nadverd, tilbedelse og forbønn. Vår oppgave er å sørge for at disse bygningene og utearalene i sin helhet bygger opp om kirkens oppdrag og gir menneskene et glimt og en fornemmelse av Guds tilstedeværelse hos menneskene med kjærlighet og nåde.

Nesoddens ordfører forteller om sin opplevelse av en slik kirke i Aftenposten i går:

“ Sørgegudstjenesten (etter Utøyamassakren) ble det hellige rommet mange trengte til å gråte og finne trøst sammen. Jeg glemmer det aldri. De fire overlevende AUferne ble i Gjøfjell kapell gjenforent for første gang etter Utøya.....Jeg leste fra Johannes 14.16: “La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg!” Ordene styrket og viste at det finnes noe som er sterkere enn redsel, uvisshet og sorg. Vi følte oss ikke alene.

Familien til Bano Rashid ba om kirkelig begravelse og muslimsk ritual ved graven Sognepresten etterkom ønsket.....Etter 22. Juli gjorde kirken det den skal etter katastrofer: Gi omsorg gjennom sjelesorg, sørgegudstjenester og begravelser. Viktigere er det at kirken nådde ut med sitt budskap og sin misjon, ikke kun på grunn av et sterkt evangelium, men fordi kirken i en krevende periode var raus, fleksibel og inkluderende.”

Ordføreren på Nesodden møtte en nådig kirke. Det var resultatet av dynamisk samhandling mellom prest, kirkeverge – som ordnet islamsk gravsted – og kirketjenere som møtte sørgende hele tiden. Bildet av prest og imam som går sammen med kisten til Bano Rashid er blitt et ikonisk bilde internasjonalt for hvordan religiøse ledere kan samhandle og på Norges håndtering av 22.7. Men for oss kan det også stå som et bilde på samhandling i kirken. Vi kan når vi vil og må. Min viktigste forventning til Fellesrådet er at de legger til rette for dette.